

Dr. Kőhalmi László adjunktus, tanszékvezető
Pécsi Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Kar
Kriminológiai és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék

Európai biztonság avagy az egységes európai büntetőjog víziója¹

A bűnözés elleni küzdelem lehetséges eszközei közül napjaink slágertémájának számít a büntetőjog „európaizálódásáról” beszélni. Nemcsak az elméleti büntetőjogászok, hanem a gyakorló kriminalisták is szívesen polemizálnak erről a kérdésről. Gombamód szaporodnak a különböző szakmai civil egyesületek, fórumok, melyek a büntetőjog európaizálódásával – vagy más terminológia szerint: európaizációjával – foglalkoznak. Jelen tanulmányban röviden összefoglalom, hogy miként látom azt a sajátos jogfejlődési – pontosabban jogváltozási folyamatot –, melyet a büntetőjog európaizációja névvel illet(het)ünk.

I. A kezdetekről

1.

Az Európai Közösség négy alapszabadsága (four freedom) – az áruk, a szolgáltatások, a tőke és a személyek (munkaerő) szabadsága – sokáig nem működött a gyakorlati élet szintjén, s mindez gátja volt az európai gazdasági integrációnak. Ha nem is szögesdrótok és aknák, de határőrök és adminisztratív sorompók állták útját az emberek és az áruk szabad mozgásának.²

A Közösség sajátos kettős nyomás³ alatt állott: egyrészt a gazdasági versenyképesség megkívánta, hogy a tagállamok között mind kontrolmentesebben valósulhasson meg az áruk, a szolgáltatások mozgása, másrészt viszont a közrendért felelős államoknak a kriminalitás féken tartásában is érdekelve voltak, azaz olyan módon kellett a gazdasági liberalizációt megvalósítani, hogy az ne járjon a bűnözés – és egyéb negatív járulékos tényező – elviselhetetlen mértékű emelkedésével.

¹ Az alább közölt írás az eredetileg a Tanulmányok a „Magyar határellenőrzés – európai biztonság” című tudományos konferenciáról, Pécsi Határőr Tudományos Közlemények III. Pécs, 2004. 83-95. oldalakon azonos címen publikált tanulmány átdolgozott változata

² Nagy Boldizsár: Bel-és Igazságügyi Együtműködés az Európai Unióban. In: Kende Tamás – Szűcs Tamás (szerk.): Európai közjog és politika. Osiris Kiadó. Budapest, 2003. 724. o.

³ Bárd Károly: A magyar büntető eljárásjog – európai követelmények. In: Lévay Miklós (szerk.) A büntetőeljárás modernizációja az európai jogharmonizáció és a növekvő bűnözés kettős szorításában – A II. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Szekszárd, 1996. október.4-5, Kriminológiai Közlemények különkiadás Magyar Kriminológiai Társaság, Budapest, 1998. 45. o.: A jogállamiság versus bűnüldözési hatékonyság problémára hívja fel a figyelmet Bárd Károly.

A Közösség kronológiáját megvizsgálva – Nagy Boldizsár szerint – azt láthattuk, hogy háromféle módon reagált a fenti problémára:

- a) Az első reakció, mely 1992-ig, az Unió megalapításáig tartott a biztonságot preferálta a szabad mozgással szemben.
- b) A második válasz a Maastrichti Szerződéstől az Amszterdami Szerződésig terjedő időszakot ölelte fel és fő jellemzője az volt, hogy a bel-és igazságügyi együttműködés egy része „uniós közös ügyé” vált.
- c) A harmadik válasz az Amszterdami Szerződésben fogalmazódott meg, s ennek lényege, hogy a bel-és igazságügyi együttműködés nagy részét közösségi joggal szabályozzák.⁴

Walter Peron⁵ szintén három szakaszra osztja az európai jogfejlődést, csak eltérő periodizálást használ:

- a) Az első időszak 1992 és 1997/98 közötti intervallumot, azaz a Maastrichti Szerződéstől az Amszterdami Szerződés hatályba lépésig tartó periódust fogja át.
- b) A jogalkotás második etapjának az Amszterdami Szerződés és a Nizzai Szerződés közötti időszakot tekinti.
- c) A harmadik szakaszt 2001-től, azaz a Nizzai Szerződéstől az Alkotmányszerződésig datálta.

Farkas Ákos mindezt azzal egészíti ki, hogy már egy negyedik szakasz jogalkotása körvonalai is kezdenek felsejleni, azonban annak markáns tendenciáiról még nem beszélhetünk.⁶

2.

A bel-és igazságügyi együttműködésről (Justice and Home Affairs) az EK eredeti Szerződése nem rendelkeztek, ehhez szükséges jogi alapot nem tartalmazták, hiszen ez lényegében egy „programköteggént” értelmezhető.⁷

A közösségi jogalkotás *conditio sine qua non*-ja a jogi alap megkeresése. Mindehhez a közös piac – mint az EK egyik fő célja – megfelelő jogi bázist jelentett, ugyanis a közös piac feltétele a munkaerő szabad, korlátozások nélküli mozgása a tagállamok között. 1992. február 7-én került sor a Maastrichti Szerződés aláírására, mely intézményesítette a bel-és igazságügyi együttműködést az európai integráció szintjén. Az Európai Unió Szerződés K. cikke rendelkezett pontosan a

⁴ Nagy Boldizsár: i.m. 725. o.

⁵ Farkas Ákos: Az Európai Bíróság és a kölcsönös elismerés elvének hatása az európai büntetőjog fejlődésére. Miskolci Jogi Szemle 6. évfolyam. 2011. Különszám. 62. o.

⁶ Farkas Á. i.m.: 62. o.

⁷ Horváth Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról. nyolcadik, átdolgozott, bővített kiadás. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2011. 203. o.

fenti kérdésekről, s ezen belül a K1 cikk tartalmazta azokat a területeket, amelyek a harmadik pillérben megvalósuló kormányközi együttműködés körébe tartozik.⁸

3.

A Maastrichti Szerződés aláírása előtt is történt olyan együttműködés, amely külön említést érdemel. 1985. július.14-én a luxemburgi Schengenben írta alá Franciaország, Németország, Belgium, Luxemburg és Hollandia az ún. Schengeni Egyezményt (Schengen Agreement)⁹, mely a személyek külső határellenőrzésének megszüntetéséről szól, majd ezt 1990. június.19-én kibővítették a Schengeni Végrehajtási Egyezményrel (Convention implementing the Schengen Agreement), amely meghatározta annak megvalósítási folyamatát.¹⁰

A Schengeni Egyezmény a ratifikációs eljárások elhúzódása és technikai nehézségek miatt csak 1995. március.25-től működik. Az Amszterdami Szerződés megkötéséig az EU korábbi 15 tagállama közül Egyesült Királyság és Írország kivételével valamennyi tagállam részesévé lett az egyezménynek.¹¹

Az Egyezmény olyan átfogó joganyagot hozott létre, amelyet az euzsargon schengeni acquis-nak¹² nevezett el, s ami eredetileg az EK keretein kívül született és így nem is lett része az acquis communautaire-nek.¹³

⁸ Horváth Zoltán: Kézikönyv az Európai Unióról, ötödik, átdolgozott, bővített kiadás. Magyar Országgyűlés. Budapest, 2002. 381-382.o.: „Ezek a következők voltak: 1.menekültpolitika; 2.tagállamok külső határainak ellenőrzése; 3. bevándorlási politika és harmadik országok (nem-tagállamok) állampolgáraival kapcsolatos kérdések (ezen személyek belépése, kilépése, tagállamokon belüli forgalma, tartózkodása, bevándorlása, letelepedése, család egyesítése, munkavállalása); 4.kábítószer elleni küzdelem; 5. nemzetközi csalások elleni küzdelem; 6. igazságügyi együttműködés a polgári jog területén; 7. igazságügyi együttműködés a büntetőjog területén; 8. vámügyi együttműködés; 9. rendőrségi együttműködés a terrorizmus, a kábítószer-kereskedelelem és a nemzetközi bűnözés egyéb formái ellen, illetve ezek megelőzése céljából.”

⁹ Nagy Anita: Az Európai Unió és a büntetőeljárás jog kapcsolatának főbb kérdései. Sectio Juridica et Politica. Miskolc, Tomus XXIII/1. (2005) 207.o.

¹⁰ Horváth Z. i.m. 384.o.

¹¹ Várnay Ernő: Dereguláció a személyek mozgása terén – az Unió harmadik pillére és az EK Szerződés IV.Címe, In: Várnay Ernő-Papp Mónika: Az Európai Unió joga, KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 2002, 633.o.: „Az Egyesült Királyság és Írország – amelyek a Schengeni Megállapodásnak nem voltak részesei – a Schengen acquis Unió, illetve közösségi joggá téételét követően sem válnak „Schengenland” részévé, továbbra is maguk dönthetik el, kit engednek be területükre...”.

¹² Horváth Zoltán: i.m. 385.o.: „A schengeni acquis keretében a belső határok lebontása mellett többek között a következő területeken hoztak rendelkezéseket a részes államok: a külső határellenőrzés szabályainak meghatározása; a repülőtereken és kikötőkben a schengeni övezet utasainak elkülönítése, azoktól, akik az övezeten kívülről érkeznek; a belépésre és a rövid lejáratú vízumra vonatkozó szabályok feltételeinek harmonizálása; menekültügyi kérdések; határőrizeti szervek közötti koordináció; a fuvarozók, szállítótársaságok szerepének meghatározása az illegális bevándorlás elleni harcban; jogi együttműködés erősítése a gyorsabb kiadatási rendszer és a gyorsabb információszolgáltatás érdekében.”

A schengeni vívmányok keretében a belső határok lebontása mellett többek között a következő területeken hoztak rendelkezéseket a részes államok:

- a külső határellenőrzés szabályainak meghatározása
- a repülőtereken és kikötőkben a schengeni övezet utasainak elkülönítése azoktól, akik az övezeten kívülről érkeznek
- a belépésre és a rövid lejáratú vízumra vonatkozó szabályok feltételeinek összehangolása
- határőrizeti szervek közötti koordináció
- a fuvarozók, szállítók szerepének meghatározása az illegális bevándorlás elleni harcban
- jogi együttműködés erősítése a gyorsabb kiadatási rendszer és a gyorsabb információszolgáltatás érdekében
- menekültügyi kérdések.¹⁴
- (A Schengeni Megállapodás keretében alkotott menekültügyi szabályokat az 1990. június.15-én aláírt Dublini Egyezmény rendelkezései váltották fel, majd később a Tanács 343/2003/EK rendelete.)

4.

A terrorizmus, a kábítószer-kereskedelem és a nemzetközi bűnözés egyéb formái elleni küzdelem¹⁵ fontos állomását jelentette 1995-ben az Europol (European Police Office) felállítása. Az Europol lényegében egy központi adatgyűjtő, tároló és elemző egység, amelynek tárgyi kompetenciája az egyezményben megnevezett bűncselekmény fajtákra terjed ki.¹⁶

Az Europol feladata¹⁷ az információcseré előmozdítása, az információk gyűjtése, elemzése, megőrzése és eljuttatása, az illetékes szervek értesítése, a tagállamok

¹³ A Lisszaboni Szerződés óta már a communautaire (közösségi) előtagot nem használja a szakzsargon, csak egyszerűen acquis-t vagy uniós acquis-t szokás említeni.

¹⁴ Horváth Z. (2011) 486.o.

¹⁵ Nyíri Sándor: Az Europol szervezete és működésének elvei. Belügyi Szemle 1997/2. 17.o.: „A Konvenció kiindulópontjai a következők voltak: égető gondok keletkeztek a terrorizmusból, az illegális kábítószer-kereskelemből és más nemzetközi bűncselekményekből; szükségesnek tartották az Unió tagállamai közötti kooperáció és szolidaritás fejlesztését, főleg a tagállamok rendőrségei együttműködésének javításán keresztül; az együttműködés javítása lehetővé tenné a közbiztonság javítását; az illegális kábítószer-kereskedelem, a terrorizmus és más nemzetközi bűncselekmények területén az Europol és a tagállamok nemzeti egységei között állandó, bizalmas és intenzív információcseré biztosítása; a tagállamok kétoldalú vagy sokoldalú együttműködésének tiszteletben tartása; az egyének jogainak védelme, különösen a személyes adatok védelmének tiszteletben tartása.”

¹⁶ Nagy Boldizsár i.m.: 738.o.

¹⁷ Storbeck, Jürgen: A szabadság, biztonság és igazságosság övezete. Belügyi Szemle, 2000/3. 10-14.o.: Az Europol főbb feladatait J.Storbeck az alábbiakban határozza meg: információs központ, központi elemzőegység, a nyomozások és a bevetések koordináló-központja stb.

nyomozati tevékenységének támogatása lett.¹⁸ Az Europol tényleges működését – a szervezet hágai központjának felállítását követően – csak 1999. július 1-jén kezdte meg.¹⁹

5.

Az Amsterdami Szerződés reformrendeletkezései közül az egyik legfontosabb nívum, hogy az Európai Unióról szóló szerződés 2. cikkébe illesztve célkitűzésként határozta meg a „szabadság, biztonság és igazság” övezetének (area of freedom, security and justice)²⁰ – vagy újabb keletű terminológiával élve: „a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség” – fokozatos megteremtését²¹, amely a személyek szabad mozgásának lehetővé tételén alapul. Az Amszterdami Szerződés újításai – Horváth Zoltán szerint – az alábbi három elemre épülnek:

- a) A bel-és igazságügyi kérdések egy részének (menekültügyi és bevándorlási politika, külső és belső határellenőrzés, igazságügyi együttműködés polgári jogi ügyekben) átemelése az első pillérbe.
- b) A Schengeni Megállapodás és a Schengeni Végrehajtási Egyezmény, illetve a schengeni acquis beemelése az Európai Unió intézményi keretébe.²²
- c) A megmaradt – és új nevet kapott – harmadik pillér, a rendőrségi és bűnügyi együttműködés büntetőügyekben (Police and Judicial Cooperation in Criminal Matters) – megerősítése és jogforrási rendjének²³ átalakítása.

Az Amszterdami Szerződés a korábbi ún. harmadik pilléres kérdések jelentős részét (pl. menekültügyi és bevándorláspolitikai, külső és belső határellenőrzés stb.) közösségiesítette, azaz a közösségi intézmények hatáskörébe, tehát az első pillérbe

¹⁸ Horváth Zoltán: i.m. (2011) 490. o.

¹⁹ Nagy Boldizsár: i.m. 738. o.

²⁰ Az Európai integráció alapszerződésai 2., (Szerk.: Fazekas Judit). KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 2002, 152.o.: Az Európai Unióról szóló szerződés 2. cikkéből idézet: „Az Unió célként tűzi ki maga elé, hogy: ...fenntartsa és fejlessze az Uniót, mint a szabadság, a biztonság és az igazságosság térségét, ahol a személyek szabad mozgása biztosított, összhangban a külső határok ellenőrzésére, a menedékkjogra, a bevándorlásra, valamint a bűnelkövetés megelőzésére vonatkozó intézkedésekkel...”

²¹ A „Szerződés Egy Európai Alkotmány létrehozásáról” Tervezet I. rész 2.cikke a következőket fogalmazza meg: Az Unió értékei – Az Unió az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság ...Ezek az értékek a tagállamokban, a pluralizmus, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás és a megkülönböztetés-mentesség társadalmában.” (<http://www.kum.hu>.)

²² Horváth Péter: Szabadságon, biztonságon és jog érvényesülésén alapuló térség. IN: Közigazgatási Szakvizsga – Általános közigazgatási ismeretek. Nemzeti Közigazgatási Intézet. Budapest. 2012. 531.o.

²³ Az akkori releváns jogforrások a következők: közös álláspont (common position), kerethatározat (framework decision), határozat (decision), egyezmény (convention). A nem kötelező jogforrások – állásfoglalás, ajánlás, vélemény, következtetés – rendszerét az Amsterdami Szerződés nem érintette.

utalta.²⁴ A schengeni acquis beemelése az Európai Unió keretébe azért rendelkezett különleges jelentőséggel, mert ettől kezdve az új belépő államoknak el kellett fogadniuk a Schengeni Megállapodást is, mint az uniós joganyag részét.²⁵

6.

Az Amszterdami Szerződés hatálybalépése és a Nizzai Szerződés aláírása közötti időszakban a szabadság, az igazság és a biztonság (jog) térségének megteremtése érdekében tett fontosabb intézkedések közül említést érdemel:

- a) Az 1998-as Bécsi Cselekvési Terv, mely meghatározta az Amszterdami Szerződés feladatainak ütemezését pl. menekültügyekben közös standardokra építve egységes eljárás kidolgozása, az Eurodac Egyezmény (mely a menekültek ujjnyomatait hasonlítja össze) megvalósítása stb.²⁶
- b) A Tamperei Csúcson (1999. október 15-16.) elhatározásra került az Eurojust (European Judicial Cooperation Unit) felállítása.²⁷
- c) A Kölni Csúcson (1999. június 3-4.) elhatározásra került az Alapvető Jogok Chartájának (Charter of Fundamental Rights) kidolgozása

7.

A 2001. február 26-án aláírt és 2003. február 1-jén hatályba lépett Nizzai Szerződés néhány rendelkezéssel egészítette ki a bel-és igazságügyi együttműködés területeit. Így intézményesítette az EU Szerződés is az Eurojust felállítását²⁸ és a harmadik pillér keretében átalakította a megerősített együttműködés (enhanced cooperation) feltételrendszerét.

A 2001. szeptember 11-i new yorki merényletet világossá tette, hogy az unió is komoly biztonsági deficitekkel rendelkezik.

A tamperei program végrehajtását vizsgálva a Bizottság megállapította, hogy a határokon átnyúló problémák (terrorizmus²⁹, szervezett bűnözés, embercsempészet

²⁴ Horváth Zoltán: i.m. (2011) 488. o.

²⁵ Horváth Zoltán: i.m. (2011) 489. o.

²⁶ Horváth Zoltán: i.m. (2011) 493. o.

²⁷ Az Eurojust 2002.március.6-án került felállításra. Az Eurojust feladta, hogy elősegítse a tagállamok bűnüldöző hatóságainak, rendőri szerveinek koordinációját a szervezett bűnözés elleni harcban, figyelembe véve az Eurojust elemzéseit.

²⁸ Az Európai integráció alapszerződésai 2., (Szerk.: Fazekas Judit). KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 2002, 167. o.: „a tagállamok igazságügyi vagy más. Hatáskörrel rendelkező hatóságai közötti – ideértve az Európai igazságügyi Együttműködési Egységen (EUROJUST) keresztül megvalósuló – szorosabb együttműködéssel...”

²⁹ Horváth Péter: i.m. 532. o.: „A terrortámadásokra adott válaszok között az egyik legfontosabb az európai elfogatóparancs elfogadása volt. Az elfogatóparancs megkönnyítette büntetőeljárások során a letartóztatást és a kiadatást az EU egész területén.”; M. Nyitrai Péter: A kiadatás intézményének újragondolása Európában – az európai elfogatóparancs eszméje és alkalmazásának főbb dilemmái. Magyar Jog 2003.7. 403.o.; Gál István László: A terrorizmus finanszírozása. In:

stb.) kezelése és megelőzése komoly hiányosságokat mutat. A 2004. november 4-5-én megtartott hágai találkozó ambiciózus és konkrét feladatokat fogalmazott meg: Közös Európai Menekültügyi Rendszer (Common European Asylum System) megteremtése, a FRONTEX 2005-ös felállítása, a biometrikus azonosítók útiokmányokba, vízumokba integrálása, az Európai Igazságügyi Térség (European Area for Justice) létrehozása stb. A 2005. május 27-én szignózott Prümi Szerződés (Treaty of Prüm) – mely az Unió keretein kívül, Belgium, Németország, Franciaország, Luxemburg, Hollandia, Ausztria és Spanyolország részvételével született – a terrorizmus, a határokon átnyúló bűnözés és az illegális bevándorlás elleni küzdelem jegyében született pl. DNS-, járműnyilvántartás csere a szerződő felek között.³⁰ A 2009. december 11-én, az Európai Tanács által elfogadott, a 2010-2014-es időszakra vonatkozó új bel-és igazságügyi stratégia, a stockholmi program és a hozzá kapcsolódó az Európai Bizottság³¹ által kidolgozott 350 konkrét intézkedés magába foglaló javaslat meghatározta, hogy milyen közös intézkedések szükségesek az Unió biztonságának megőrzése illetve fokozása érdekében. Az Európai Unió belbiztonsági stratégiája (European Union Internal Security Strategy) öt fő célkitűzést fogalmaz meg:

- a nemzetközi bűnözői hálózatok felgöngyölítése
- a terrorizmus megelőzése, valamint az erőteljes radikalizálódás és a toborzás kezelése
- a virtuális tér javítása a polgárok és a vállalkozások számára
- a biztonság megerősítése a határigazgatás útján
- Európa válságokkal és katasztrófákkal szembeni ellenállóképességnek javítása.³²

8.

A 2007. december 13-án elfogadott és 2009. december 1-jén hatályba lépett Lisszaboni Szerződés legjelentősebb novuma az ún. pillérrendszer megszüntetése volt.³³ A Lisszaboni Szerződéssel főszabállyá vált az ún. rendes jogalkotási eljárás

Kondorosi Ferenc, Ligeti Katalin (szerk.) Az Európai Büntetőjog Kézikönyve. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó. Budapest, 2008. 533-535.o.

³⁰ Protzner András: A bel-és igazságügyi együttműködés jövőbeni perspektívái a szabadság, a biztonság és a jog térségében. THEMIS 2009. december 49. o.

³¹ Nagy Judit: The present and future of the police and judicial cooperation in the European Union. In: Fenyvesi Csaba – Herke Csongor (Ed.) PLEADINGS Celebration volume of Professor Tremmel Flórián's 70th birthday. Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata 148. University of Pécs Faculty of Law. Pécs, 2011. 212. o.

³² Horváth Zoltán: i.m. (2011) 500-501. o.

³³ Csonka Péter: Az európai büntetőjog jövője. In: Görgényi Ilona (szerk.): Lectiones Honoris Causa. „Új kihívások Európában – a jogtudomány válasza. A 2007.május.4-én a Miskolci Egyetem Állam-és Jogtudományi Karán megtartott jubileumi konferencia előadásai. 25 éves a Miskolci Egyetem jogászsképzése 1981-2006. Bíbor Kiadó. Miskolc. 2008. 152. o.

alkalmazása a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térség teljes területén.³⁴ Ezen kívül a polgári jogi együttműködéshez hasonlóan a büntetőügyekben folytatott igazságügyi együttműködés alapelveként is rögzíti a bírósági ítéletek és határozatok kölcsönös elismerését³⁵.

A kölcsönös elismerés elve, mint a szabadság, a biztonság és a jog érvényesülésén alapuló térség egyik új alapelve a közösségi jogban a Cassis de Dijon döntésben jelent meg először. Ezt követően a kölcsönös elismerés a közösségi alapszabadságok megvalósítása során az egyik legfontosabb szabályozó elvévé vált, amire hivatkozva született az ötlet, hogy a bűnügyi együttműködés, illetve általában véve a büntetőjogi integráció vonatkozásában is követhető lenne az elv.³⁶

A Lisszaboni Szerződés új perspektívákat nyitott meg, hiszen a büntetőjog terén is megjelent a kvázi-közvetlen közösségi jogalkotói hatáskör. Az Európai Parlament és a Tanács ugyanis rendes jogalkotási eljárás keretében elfogadott irányelvekben szabályozási minimumokat állapíthat meg a bűncselekményi tényállások és a büntetési tételek meghatározására vonatkozóan az olyan különösen súlyos bűncselekmények esetében, amelyek jellegüknél vagy hatásuknál fogva a több államra kiterjedő vonatkozásúak, illetve amelyek esetében különösen szükséges, hogy az ellenük folytatott küzdelem közös alapokon nyugodjék. Ezek a bűncselekményi területek a következők:

- terrorizmus
- emberkereskedelem és a nők és gyermekek szexuális kizsákmányolása
- tiltott kábítószer-kereskedelem
- tiltott fegyverkereskedelem
- pénzmosás
- korrupció
- pénz és egyéb fizetőeszközök hamisítása
- számítógépes bűnözés
- szervezett bűnözés

A bűnözés alakulásának függvényében a Tanács határozatban egyéb bűncselekményi területekről állapíthatja meg, hogy azok megfelelnek az e

³⁴ Horváth Zoltán: i.m. (2011) 503. o.

³⁵ Farkas Ákos: Új alkotmányos elv a magyar büntetőeljárás bizonyításban? A kölcsönös elismerés elve. In Erdei Árpád (szerk.): A büntető ítélet igazságtartalma. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó. Budapest, 2010. 51. o.

³⁶ Karsai Krisztina: Igazságügyi együttműködés büntetőügyekben. In: Osztovics András (szerk.) Az Európai Unió és az Európai Unió működéséről szóló szerződések magyarázata 2. – Az Európai Unió működéséről szóló szerződés magyarázata I. Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest. 2011. 1698-1699. o.

bekezdésben meghatározott feltételeknek. Erről a Tanács az Európai Parlament egyetértését követően, egyhangúlag határoz.

II. Jelen trendek

Az európai posztmodern büntetőjogi jogfejlődés e rövid – s kétségtelenül szubjektívnek és szelektívnek is nevezhető – kronológiája után most már rátérhetek az „európai büntetőjog” kérdéskörének vizsgálatára. A büntetőjog európaizálását kezdetben a bűnüldöző szervek gyakorlati szükségletei, majd a büntetőeljárással szemben megfogalmazott jogállami követelmények indukálták, illetve azok a kritikák, amelyek a büntetőeljárásban a rendőri jelleg túlzott térnyerését³⁷ – azaz rendőriesedését³⁸ – jelentették.³⁹

Az európaizálásnak tényét mutatja, hogy az uniós országok – és az oda csatlakozni szándékozók – büntető jogalkotása, kriminálpolitikája, bűnüldözési gyakorlata nem kizárólagosan a nemzeti szempontok alapján⁴⁰, hanem az európai standardok figyelembe vételével kerülnek kialakításra. Mindezeket a tendenciákat erősíti a „köznapis bűnözés” különböző formái, így az idegenforgalommal és a migrációval összefüggő kriminalitás.

1.

Az európai büntetőjog fogalmának meghatározása a szakirodalomban meglehetősen eltérő képet mutat.⁴¹ Kiindulópontként rögzíthetjük – Nagy Ferenc professzorral egyet értve –, hogy az a definíciós gyakorlat, mely az európai büntetőjogot azonosítja az uniós büntetőjoggal tévútnak tekinthető.⁴²

Az európai büntetőjoggal kapcsolatos fogalmi zavar vagy legalábbis homályosság jellemző kifejeződéseként fogható fel az, ha a szupranacionális büntetőjog, az Európai Közösség büntetőjoga, illetve közösségi büntetőjog elnevezéseket – fogalmi körülírás vagy behatárolás, illetve az egymáshoz való viszonyuk tisztázása nélkül – használjuk, olykor egy-egy bekezdésen belül is – írja Nagy Ferenc.⁴³

³⁷ Korinek László: *Kriminológia II.* Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó. Budapest, 2010. 365-366.o.

³⁸ Nelles, Ursula: *Europäisierung des Strafverfahrens – Strafprozessrecht für Europa?* Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. Heft 4, 109 (1997). 730.o.

³⁹ Zieschang, Frank: *Diskussionsbeiträge der Strafrechtslehrertagung 1997 in Berlin.* Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. Heft 4, 109 (1997). 834.o.

⁴⁰ Albrecht, Hans-Jörg: *A büntetőjog európaizálása és a belső biztonság Európában.* *Belügyi Szemle* 2000/3. sz. 17.o.

⁴¹ M. Nyitrai Péter: *Nemzetközi és európai büntetőjog.* Osiris Kiadó. Budapest. 2006. 23. o.

⁴² Nagy Ferenc: *Az európai büntetőjog fogalmáról.* IN: *Az Európai Unió évkönyve.* (Szerk.: Forgács Imre, Inotai András, Wéber Attila) 2001. Osiris Kiadó. Budapest, 2002. 252.o.

⁴³ Nagy Ferenc: i.m.: 253.o.

A témában a hazai jogtudomány jeles képviselői közül számosan publikáltak – így többek között: Bárd Károly⁴⁴, Békés Ádám⁴⁵, Farkas Ákos, Fejes Péter⁴⁶, Holé Katalin⁴⁷, Karsai Krisztina, Kertész Imre⁴⁸, Kis Norbert⁴⁹, Lévai Iлона⁵⁰, Ligeti Katalin, Lukács Tibor⁵¹, Mátyás Imre⁵², Mohácsi Barbara⁵³, M. Nyitrai Péter⁵⁴, Nagy Ferenc, Nagy Judit⁵⁵, Pápai-Tarr Ágnes⁵⁶, Papp Ildikó⁵⁷, Sántha Ferenc⁵⁸, Szabó András⁵⁹, Szűts Márton⁶⁰ és Tóth Mihály⁶¹.

- ⁴⁴ Bárd Károly: Az Európai Emberi Jogi Egyezmény szerepe az „európai” büntetőjog alakításában. Büntetőjogi Kodifikáció, 2003/3. sz. 3-12-o.
- ⁴⁵ Békés Ádám: Az európai büntetőjog – Luxemburgi és Strasbourgi büntető ítélkezés. PhD értekezése. PPKE Jog-és Államtudományi Kar Doktori Iskola. Budapest, 2010.; Békés Ádám: Az európai közigazgatási büntetőjog, mint a szupranacionális büntetőhatalom alapja. Iustum Aequum Salutare 2010/1. sz. 141-150.o.
- ⁴⁶ Fejes Péter: Az európai büntetőjogi integráció erősítésének lehetőségei és akadályai. PhD értekezés. Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Multidiszciplináris Doktori Iskola. Budapest, 2008
- ⁴⁷ Holé Katalin: Bűnügyi együttműködés Európában. In: Irk Ferenc (szerk.) Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok, XXXVI OKRI. Budapest, 1999. 273.283.o.; Holé Katalin: Büntető anyagi és eljárási jogunk, valamint az Európai Unió kívánalmai. Magyar Jog 2003.3. 140-146.o.
- ⁴⁸ Kertész Imre: Jogharmonizáció a büntető anyagi és eljárásjog területén. IN: Magyarország csatlakozása az Európai Unió megreformált igazságügyi együttműködéséhez, a megváltozott külső feltételek között. Integrációs Stratégiai Munkacsoport Műhelytanulmányok. Budapest, 1997. 58-86.o.
- ⁴⁹ Kis Norbert: Közösségi jogharmonizáció és együttműködés a büntetőjogban, különös tekintettel az Unió pénzügyi érdekeit sértő csalásokra, In: A jogbiztonság néhány konkrét kérdése az EU jogalkotásában és jogalkalmazásában. Integrációs Stratégiai Munkacsoport Műhelytanulmányok, Budapest, 1999. 49-92.o.
- ⁵⁰ Lévai Iлона: Corpus Juris Europae, Európai büntetőjog és ügyészség az EU pénzügyi érdekeinek védelmére? Európai Tükör 1998/4. 65-91.o.
- ⁵¹ Lukács Tibor: Az Európai Közösségek pénzügyi érdekeit sértő bűncselekmények elleni fellépés. Magyar Jog 2003.1. 44-56.o.
- ⁵² Mátyás Imre: Bűnügyi együttműködés az Európai Unióban különös tekintettel az unió pénzügyi érdekeit sértő bűncselekményekre. IN: Publicationes Universitatis Miskolcensis, Sectio juridica et politica, Tomus XVII, Miskolc University Press. Miskolc, 2000. 135-158.o.
- ⁵³ Mohácsi Barbara: Formálódó európai büntetőjog. Európai Tükör 2010/7-8. 48-58.o.
- ⁵⁴ M.Nyitrai Péter: Jelenkori tendenciák a kiadatási jog területén, különös tekintettel az Európai Unióra. IN: Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok, XXXVI. (Szerk.: Irk Ferenc) OKRI. Budapest, 1999. 312-319.o.
- ⁵⁵ Nagy Judit: Közös nyomozócsoportok az Európai Unió tagállamai közötti bűnügyi együttműködésben. Doktori értekezés. Károly Gáspár Református Egyetem Állam-és Jogtudományi Kar Doktori Iskola. Budapest. 2010.
- ⁵⁶ Pápai-Tarr Ágnes: Merre tovább európai büntetőjog? Debreceni Jogi Műhely 4/2007. (http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/4_2007/merre_tovabb_europai_buntetojog/)
- ⁵⁷ Papp Ildikó: Az Európai Unió pénzügyeinek védelme, IN: Kriminológiai és Kriminálisztikai Tanulmányok, XXXVI. (Szerk.: Irk Ferenc) OKRI. Budapest, 1999. 284-287.o.
- ⁵⁸ Sántha Ferenc: A jogi személy büntetőjogi felelősségéről. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2002. 110-116.o.
- ⁵⁹ Szabó András: Jogharmonizáció és alkotmányos igazságszolgáltatás, IN: A büntetőeljárás modernizációja az európai jogharmonizáció és a növekvő bűnözés kettős szorításában – A

Ligeti Katalin több monográfiában foglalkozott a témával⁶², s maga is elismeri, hogy a szerzők különbözőképpen használják a fogalmat⁶³, de írásából nem derül ki egyértelműen – állapítja meg Nagy Ferenc –, hogy mi a helyes fogalomhasználat⁶⁴. Külön említést érdemel a „Büntetőjogi és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban”⁶⁵ c. kötete, melyben nagyfokú alaposággal foglalja össze az európai büntetőjogi integráció anyagi és eljárásjogi problémáit.

Karsai Krisztina kiváló monográfiájában⁶⁶ rendkívül alaposan elemzi – a jogesetekkel tarkított, de inkább dogmatikusnak mondható megközelítésben – az európai büntetőjogi integráció kérdéseit.⁶⁷

Farkas Ákos az európai büntetőjog fogalmának kettős értelmezési lehetőségét emeli ki egyik tanulmányában. Álláspontja szerint a szakirodalom az európai büntetőjog fogalmát szűkebb és tágabb értelemben is használja. A tágabb magában foglalja az Európa Tanács és az Európai Unió égíse alatt létrejött büntetőjogi vonatkozású normák összességét, míg a szűkebb értelemben az Európai Unió büntetőjogi normáit értjük alatta.⁶⁸

Nagy Ferenc az európai büntetőjog kifejezést egy tudományos vizsgáldás munkacímeként tartja elfogadhatónak, s felhívja a figyelmet arra, hogy ez a kategória nem azonosítható a nemzetközi büntetőjog, illetve a szupranacionális büntetőjog fogalmával. Az ún. európai büntetőjognak – nézete szerint – lehet egy

II.Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga, Szekszárd, 1996.október.4-5, Kriminológiai Közlemények különkiadás. (Szerk.: Lévay Miklós) Magyar Kriminológiai Társaság. Budapest, 1998. 12-19.o.

⁶⁰ Szűts Márton: Büntetőjogi integráció az Európai Unióban, Külgazdaság, 2001/11, Jogi Melléklet, 127-141.o.

⁶¹ Tóth Mihály: Gazdasági bűnözés és bűncselekmények, KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2002. 32-35.o.

⁶² Ligeti Katalin: Az Európai Közösség büntetőjoga. Állam-és Jogtudomány XXXIX. évf. 1998, 331-362.o.; Ligeti Katalin: Nemzetközi bűnügyi együttműködés az Európai Unióban. MTA Jogtudományi Intézete. Közlemények. Budapest, 2001. 1-124.o.; Ligeti Katalin: Az Európai Unió büntetőpolitikája, Állam-és Jogtudomány XLIII. évf. 2002. 73-97.o.

⁶³ Ligeti Katalin: Az Európai Közösség büntetőjoga, Állam-és Jogtudomány, XXXIX. évf., 1998, 331.o.: „A jogi szakirodalom különbözőképpen használja az európai büntetőjog kifejezést. Ez félreértésekhez vezethet a tekintetben, hogy létezik-e és ha igen, milyen mértékben egy, az Európai Unió minden tagállamára érvényes büntetőjog.”

⁶⁴ Nagy Ferenc: i.m. 253.o.

⁶⁵ Ligeti Katalin: Büntetőjogi és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 2004. 1-274.o.

⁶⁶ Karsai Krisztina: Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2004. 262.o.

⁶⁷ Karsai Krisztina: Magyar büntetőjog az európai integráció sodrásában. Jogtudományi Közöny 2002/2. 80.o.: Karsai Krisztina szerint az uniós büntetőjognak megkülönböztethető elemei a következők: európai büntetőjog szűkebb értelemben, a büntetőjogi integrációnak az Európai Unió ún. I. pillérét érintő elemei.

⁶⁸ Farkas Ákos: Európai büntetőjog Amszterdam és Nizza után. IN: Az Európai Unió évkönyve. (Szerk.: Forgács Imre, Inotai András, Wéber Attila) 2001. Osiris Kiadó. Budapest, 2002. 258.o.

tágabb és egy szűkebb értelme. Földrajzilag és a tagállamok számát tekintve is szűkebb értelemben az ún. európai büntetőjog az Európai Unió büntetőjogaként, vagy uniós büntetőjogként nevezhető. Az uniós büntetőjogon belül értelmezendő viszont a közösségi büntetőjog és nem fogadható el, hogy az európai büntetőjog fogalom alatt kizárólag az uniós, pláne a közösségi büntetőjog lenne értendő. Földrajzilag és a tagállamok számára is figyelemmel tágabb értelemben az európai büntetőjog gyűjtőfogalomként fogható fel, mégpedig az európai államok olyan közös büntetőjogi (anyagi jogi, eljárási és végrehajtási) normáinak a foglalata, amelynek segítségével mint közösség hatékonyabban küzdhet a bűnözés kiváltképp a határokon átlépő, illetve a szervezett bűnözés ellen.⁶⁹

Az európai büntetőjog kifejezésről tehát – osztva Nagy Ferenc álláspontját – nem egy klasszikus értelemben vett jogágot kell érteni, hanem inkább az európai jogfejlesztő folyamatok összefoglaló megjelölését.⁷⁰

Az európai büntetőjog megnevezés helyett ma még célszerűbb inkább a büntetőjog európaizálódásáról, büntetőjogi együttműködésről beszélni. H.J. Albrecht szerint a büntetőjog európaizálásánál alapvetően három bázispont figyelhető meg. Az első megközelítés szerint a európaizálás nem más, mint az európai országok büntetőjogának és büntető eljárásjogának egységesítése, azaz lényegében egy közös európai büntetőjog, valamint európai büntetőjog-alkalmazó, bűnüldöző és igazságügyi büntetőintézmények létrehozása. Második kiindulási pontként a a kriminálpolitika és a büntető anyagi és eljárási jog harmonizálása és koordinálása, vagyis egy összehangolási és asszimilálási folyamat. A harmadik megközelítési mód pedig a gyakorlati együttműködés területeit veszi célba, de nem csupán a bűnüldözés szintjén, hanem a bűnözés és a bűnözés ellenőrzés elemzési és kutatási síkján.

2.

A büntetőjog európaizálása mellett – mint a bűnözés elleni küzdelem egyik lehetséges eszköze – számtalan alapos érv hozható fel. H.J. Albrecht az érveket három főbb szempont köré csoportosítja:

- Szükség van a büntetőjog és a bűnüldözés gyakorlatának európaizálására, ha el akarjuk kerülni a migrációs áramlatokat és azt, hogy a bűnözés és a kriminális veszélyeztetettség pusztán földrajzi áthelyeződése történjen meg.⁷¹
- A bűnüldözés hatékonysága és a jog érvényesíthetősége éppen a büntetőjog azon érzékeny területein – gazdasági bűnözés, emberkereskedelem, xenofóbia – függ jelentősen attól, hogy a nyomozásokat egységesen, országhatárokat átívelően szervezik-e meg.

⁶⁹ Nagy Ferenc: i.m. 255.o.

⁷⁰ Nagy Ferenc: i.m. 253.o.

⁷¹ Ez lényegében a Hot Spot Policing hibájának elkerülése.

- A bagatell-kriminalitás területén sem mondhatunk le az állam büntető igényének érvényesítéséről és továbbá fontos az egyes bűnözési területekre a figyelemfelhívás, ezáltal is növelve a lakosság szenzibilitását a bűnözéssel szemben.⁷²

Ligeti Katalin az Európai Unió büntetőpolitikájának⁷³ – melyet alapvetően gyakorlati indokok hoztak létre – az alábbi indokait említi⁷⁴:

- a bűnözés nemzetközivé válása, amely szükségképpen megkívánja a tagállamok nemzetközi összefogását
- a hagyományos bűnügyi együttműködés alacsony hatékonysága (pl. lassúság, a megkeresések számos feltételhez kötése stb.)
- a külföldi jogrendszer és nyelvismeret hiánya
- a gazdasági integráció révén kialakult új, szupranacionális jogtárgyakat⁷⁵ büntetőjogi védelemben kell részesíteni
- az ún. forum shopping jelenség, mely fokozott veszélyt jelent mind az emberi jogok, mind az igazságszolgáltatás szemszögéből.⁷⁶

Karsai Krisztina szerint az „interkulturális” bűnözés megjelenése elleni harc is igazolhatja a büntetőjogi integráció szükségességét, mivel a nemzeti határookra fittyet hányó kriminalitással szemben a hagyományos nemzetállamok már nem tudnak kellő hatékonysággal fellépni.⁷⁷

⁷² H.J. Albrecht: i.m. 19.o.

⁷³ Ligeti Katalin: Büntetőjogi és bűnügyi együttműködés az Európai Unióban. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2004. 16.o.: „Az Európai Unió büntetőpolitikája ugyan nem jogi fogalom, de eltér a büntetőpolitika hagyományos meghatározásától. A büntetőpolitika konvencionális értelemben a büntetőjogra vonatkozó nézetek, álláspontok szabad ütköztetése. Az Európai Unióban a büntetőpolitika azonban nem vélemények szabad ütköztetése, sőt nem is a tagállamok közös büntetőpolitikája. Az Európai Unió büntetőpolitikája újfajta, kötelező intézményrendszer, amely az uniós szervek azon törekvéseit jelöli, amelyek a belső büntetőjogok harmonizációját, valamint a jövőben egy nemzetek feletti, szupranacionális büntetőjog kialakít szorgalmazzák.”

⁷⁴ Ligeti Katalin: i.m. (2004) 16.-17.o.

⁷⁵ Ligeti Katalin: i.m. (2004) 17.o.: „Szupranacionális jogtárgy kifejezés azokat a védendő értékeket jelöli meg, amelyek kifejezetten az Európai Unióhoz kapcsolódnak, és amelyek túlnyúlnak egy adott állam érdekein. Ilyen szupranacionális jogtárgy például az Unió költségvetése, illetve általánosságban az Unió pénzügyi érdekei, az Unió közéleti tisztasága.”

⁷⁶ Ligeti Katalin: i.m. (2004) 17.o.: „A forum shopping jelenség azt a folyamatot jelöli, amelyek során a nemzetközileg tevékeny bűnözők cselekményeik elkövetésére – valamint már felderített bűncselekmény esetén – a büntetés végrehajtására azt az országot választják, ahol a büntetőeljárás, illetve a büntetés végrehajtás esélye a legcsekélyebb, illetve ahol a büntetés-végrehajtás szabályai az elítélt számára a legkedvezőbbek.”

⁷⁷ Karsai Krisztina: Az európai büntetőjogi integráció alapkérdései. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2004. 27.o.

Az Európai Unió büntetőpolitikája mellett a bűnözés európai realitásában végbemenő számtalan gyakorlati érv is felhozható.

Az európai kutatások azt mutatják, hogy a tagállamok közös problémái közé sorolhatók az alábbi területek:

- szervezett bűnözés
- korrupció
- bűnszövetkezetekben elkövetett bűnjelenségek
- fiatalkori erőszak
- kábítószer-bűnözés
- emberkereskedelem/embercsempészet
- pénzmosás
- extrém bűnözés (pl. sorozatgyilkosságok, szexuális gyilkosságok stb.)

Az egységes kriminálpolitikát indokolja az is, hogy a lakosságnak közös a szemlélete a következőkben:

- a bűnözéstől való félelem
- a biztonságérzet
- a biztonság privatizációja
- a migráció és a bűnözés kapcsolata
- a hatékony büntetőjog iránti igény.⁷⁸

3.

A büntetőjog európaizálásának azonban jócskán akadnak ellenzői. Melyek a leggyakoribb érvek az európaizáció ellen? H.J.Albrecht szerint az egyik legfőbb ellenérv a tagállami szuverenitás hangsúlyozása, mert az állami szuverenitás lényegét változatlanul a büntetőjog reprezentálja. A tagállamok vélhetően egyfajta szuverenitásdeficitként értékelik a büntető joghatóságukba történő beavatkozást. További problémát jelent a büntetőjog és a bűnüldözés nemzeti rendszereiben meglévő különbségek (pl. a törvények szövege, a büntetőjog szerepe és funkciója, a büntetési célok, a rendőrség és az eljárás többi résztvevőjének szerepe, a büntetőeljárás során a hatékonyság és a jogállamiság közötti viszony stb.).

A bűnüldözés sikerének *conditio sine qua non*-ja az is, hogy az adott cselekmények mindkét fél jogszabályai szerint is büntethetők legyenek (pl. a pénzmosás törvényi leírása⁷⁹), de még ez sem jelent garanciát az azonos jogkövetkezmények alkalmazására, mivel a szankciók eltérőek lehetnek. A cél talán egy – Albin Eser szavaival élve – „országokat lefedő büntetőjoghálózat

⁷⁸ H. J. Albrecht: i.m. 19. o.

⁷⁹ Pieth, Mark: Internationale Harmonisierung von Strafrecht als Antwort auf transnationale Wirtschaftskriminalität. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. Heft 4, 109 (1997). 758. o.

konstruálása” lehetne. A büntető anyagi jogi harmonizáció azonban mit sem ér az eljárási jog korrekciója nélkül. Éppen ezért nem kerülhető meg a bizonyítási eszközök konvergálhatóságának kérdése, valamint a kényszerintézkedések terén a „hatáskör-shopping” lehetséges következményei (pl. gondoljunk a kényszerintézkedések segítségével megszerzett bizonyítási eszközök felhasználhatóságára stb.).

Az európaizálás folyamatának lényeges gátja a bizalmatlanság is. Ez a bizalmatlanság elsődlegesen a saját állampolgár kiadatásának tilalmában érhető tetten, majd ezt követik a jogsegély biztosításához kapcsolódó fenntartások. De bizalmatlanság mutatkozik meg a konkurencia kezelésében is.⁸⁰ Ez a rivalizálás lényegében a tág értelemben vett igazságszolgáltatás teljes vertikumában érzethető. Különösen a nyomozati szervek közötti presztizsnyerségre való törekvést említhetjük, de a jogerős bírósági ítéletek értelmezése sem mentes ettől, azaz meddig terjed a res judicata egy külföldi állam bíróság által meghozott ítélet esetén (pl. a „ne bis in idem” elvének esetleges megsértése).

Ligeti Katalin szerint a jogegységesítés lehetséges negatív hatásai közül kiemeli a büntetőeljárás garanciák lehetséges csökkenését, mely az emberi jogokat sértené. A jogegységesítésnek további veszélye, hogy szupranacionális szinten olyan büntetőpolitikai szemléletet is megfelelőnek tartanak és a jogharmonizáció keretében elfogadtatnak, amelyet az adott ország hazai büntetőjoga elutasít.⁸¹

Karsai Krisztina arra hívja fel a figyelmet, hogy a büntetőjog kultúrafüggősége és politikafüggősége is fontos szempont lehet, mint integrációgyengítő tényező.⁸²

4.

Amikor a büntetőjog európaizálásáról beszélünk, szinte kihagyhatatlan témának számít a Corpus Juris⁸³ megemlézése. A Corpus Juris (CJ)⁸⁴ az európai pénzügyi érdekek védelmét⁸⁵ szolgáló jogszabálytervezet, mely 1997.-ben került megalkotásra a Mireille Delmas-Marty nevével fémjelzett szakértői csoportnak⁸⁶. (A

⁸⁰ H. J. Albrecht: i.m.: 24-27.o.

⁸¹ Ligeti Katalin: i.m. (2004) 19.o.

⁸² Karsai Krisztina: i.m. (2004) 17-20.o.

⁸³ Delmas-Marty, Mireille: Corpus Juris de strafrechtlichen Regeleung zum Schutz der finanziellen Interessen der Europäischen Union. Carl Heymanns Verlag KG. Köln-Berlin-Bonn-München. 1998

⁸⁴ Kussbach, Erich: Nemzetközi és európai büntetőjog. Szent István Társulat. Budapest, 2005. 355.o.: Más néven: „Corpus Iuris Florence”.

⁸⁵ Hornyák Szabolcs: Küzdelem az Európai Unió pénzügyi érdekeit sértő cselekményekkel szemben. IN: Pécsi Határőr Közlemények III. Tanulmányok a „Magyar határellenőrzés – európai biztonság” című tudományos konferenciáról. (Szerk.: Hautzinger Zoltán). Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoportja. Pécs, 2004. 99-100.o.

⁸⁶ Farkas Ákos: Európai büntetőjog Amszterdam és Nizza után. IN: Az Európai Unió évkönyve (Szerk.: Forgács Imre, Inotai András, Weber Attila) 2001. Osiris Kiadó. Budapest, 2002. 262.o.

CJ első változata 1996-ban látott napvilágot⁸⁷, míg végleges szövege 1999-re készült el.⁸⁸) A CJ a hagyományos büntetőjogi és büntetőeljárás alapelvek (legalitás, proporcionalitás, bűnösség elve, bírói kontroll, a kontradiktórius eljárás, a nemzeti jog szubsidiaritása) mellett a büntető jogalkalmazás területén az európai territorialitás elvét vallja – állapítja meg Farkas Ákos. A CJ a jogi szakirodalmi diskussziók⁸⁹ egyik leggyakoribb témája, a jogi személy büntető jogi jogalanyisága⁹⁰ terén, annak bevezetése mellett tesz javaslatot. A minikódex – megítélésem szerint – ékes bizonyítéka annak, hogy az EU-t mennyire a gazdasági érdekek⁹¹ mozgatják, hiszen a közös vagy részben közös európai büntetőjogi matéria felé az első lépés a pénzügyi érdekek védelme⁹² terén történt, holott – e terület fontosságát nem vitatva – más jogterület (pl. környezeti büntetőjog, szexuál-büntetőjog) sokkal alkalmasabb lehetett volna ellre.

III. A jövő kihívásai

A büntetőjog európaizálása még nem mutat tisztán, élesen kirajzolódó jövőképet, inkább úgy fogalmazatnánk, hogy a büntetőjogi tartópillérek homályos kontúrjai észlelhetők.

Az európaizációs folyamatot kétségtelenül az áttekinthetlenség jellemzi. Fontos lenne a harmonizált jogalkotás és a látszatproblémák helyett az összehangolt bűnüldözésre koncentráció. Mindezzel párhuzamosan fel és ki kell építeni a bűnüldözés és a büntető igazságszolgáltatás európai intézményeit (Europol, Eurojust⁹³).

A büntetőjogi integrációnál H.J. Albrecht három szintet különböztet meg:

- első szint: a bűnüldözés és a bűnözés ellenőrzés „filozófiának” közelítése (pl. a rendőrség szerepének és funkciójának tisztázása, a büntetőjognak az

⁸⁷ Szűts Márton: Büntetőjogi integráció az Európai Unióban, Külgazdaság 2001/11. Jogi Melléklet, 138.o.: A Corpus Juris elkészítése kb. 100.000. ECU-t emésztett fel.

⁸⁸ Farkas Ákos: Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban. Belügyi Szemle 2003/4. 131.o.

⁸⁹ Görgényi Ilona: Az Európai Unió elvárásai a vesztegetés kriminalizálására terén a kerethatározat előtt és után. IN: Györgyi Kálmán ünnepi kötet. Györgyi Kálmán 65. születésnapjára. (Szerk.: Gellér Balázs). Bibliotheca Iuridica. KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó kft. Budapest, 2004. 282-283.o.

⁹⁰ Heine, Günter: Unternehmen, Strafrecht und europäischen Entwicklungen. Österreichische Juristen-Zeitung, Heft 23-24 (2000), 871-881.o.

⁹¹ Gál István László: Gazdasági büntetőjog közgazdászoknak. Akadémiai Kiadó. Budapest, 2007. 219. o.

⁹² Gál István László: Nemzetközi büntetőjogi együttműködés a pénzmosás elleni küzdelem területén. IN: Gazdasági büntetőjogi tanulmányok (Szerk.: Tóth Mihály – Gál István László). Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar Büntetőjogi Tanszék. Pécs, 2005. 88-89. o.

⁹³ Farkas Ákos: Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban. Osiris Kiadó. Budapest, 2001. 102.o.: „a szervezett bűnözés súlyosabb esetei elleni harc intenzívebbé tétele, amit egy ügyészekből, illetve ezekkel azonos hatáskörrel rendelkező magisztrátusokból, rendőrökből álló egység...”; Garamvölgyi Balázs: Az Eurojust. In: Kondorosi Ferenc, Ligeti Katalin (szerk.) Az Európai Büntetőjog Kézikönyve. Magyar Közlöny Lap-és Könyvkiadó. Budapest, 2008. 299-308. o.

államilag szervezett magatartáskontroll-rendszerbeni helye, a büntetőjogi szankciók és a büntetés kiszabás rendszerének továbbfejlesztése stb.)

- második szint: a büntetőeljárásra és annak alapvető struktúrái (pl. a bizonyítási rendszer, a „fair trial” elve, a veszélyeztetett tanúk védelme stb.)
- harmadik szint: az európai büntető igazságszolgáltatás intézményeinek kiépítése (pl. európai ügyész, európai bíró, európai védő stb.)

H. J. Albrecht a büntetőjog európaizálása vonatkozásában a „kis lépések” útja mellett teszi le a voksát, illetve azt tekinti realitásnak.

Szalayné Sándor Erzsébet szerint a közösségi jog egyre több írott forrása, az Európai Bíróság gyakorlatának fejlődési irányai azt sugallják, hogy a hagyományos nemzet-specifikusnak tekintett büntetőjog a közösségi jog vonzáskörébe kerül, és a büntetőjogot a közösségi jogban is önálló, bár még kialakulóban lévő jogterületnek fogadhatjuk el.⁹⁴

Farkas Ákos véleménye a jelen trendekről az, hogy azok az EU-nak a tagállamok büntetőjogára gyakorolt egyre erősödő befolyását mutatja, s így az egyre gyorsabb ütemben egységesülő, a tagállamok számára közvetlenül kötelező közösségi jog előretörését ezen a területen késleltetni lehet, de megakadályozni nem.⁹⁵

Finszter Géza a rendészeti eljárások harmonizálásnak, valamint az önálló bűnüldözési műveletek lefolytatására felhatalmazással rendelkező Europol szükségességét hangsúlyozza.⁹⁶ Az Europol jelen állásban legfeljebb csak egy nasciturus állapotban lévő rendőrségnek tekinthető, s ideje lenne már nyomozati jogkört kapnia.

Kertész Imre szerint csak a nagyon távoli jövőben képzelhető el egy egységes európai büntető törvénykönyv kimunkálása, s a jogközelítés terén nagy lépést jelentene már az is, ha egy európai büntetőtörvénykönyv-modellt ki lehetne dolgozni.⁹⁷

Karsai Krisztina úgy véli, hogy a büntetőjogi integráció e típusa a közösségi jog mai állapotában már nem függ a tagállamok egyetértő nyilatkozatától, s a belső tagállami elfogadása sem nemzetközileg vállalt kötelezettségen alapul, hanem a jogból fakadó szükségszerűsége.⁹⁸

Ligeti Katalin az európai büntetőjog megvalósításának két lehetséges útját látja. Az egyik, hogy a tagállamok belső büntetőjogukat átalakítják olyan módon, hogy az a jövőben ne csak a hazai közélet tisztaságát, igazságszolgáltatási rendjét, valamint pénzügyi érdekeit védje, hanem ugyanilyen védelemben részesítse a más

⁹⁴ Szalayné Sándor Erzsébet: A büntetőjogi hatalom megítélése az Európai Bíróság gyakorlatában: az uniós, a közösségi és a tagállami hatáskörök versengése. *Belügyi Szemle* 2004/5. 34. o.

⁹⁵ Farkas Ákos: Büntetőjogi együttműködés az Európai Unióban. *Belügyi Szemle* 2003/4. 137. o.

⁹⁶ Finszter Géza: Rendészeti alkotmányos integrációja az unióban. *Belügyi Szemle* 2004/5. sz. 87-91. o.

⁹⁷ Kertész Imre: i.m. 72. o.

⁹⁸ Karsai Krisztina: i.m. (2004) 243. o.

államok (jelen esetben a többi tagállam) és a nemzetközi szervezetek (jelen esetben az Unió) vonatkozó érdekeit. A másik mód, hogy a tagállamok az Unió szerveire ruházzák a büntetőhatalom egy részét, tehát az Unió alkothat büntetőtörvényeket és létrehozhat büntető igazságszolgáltatási apparátust (bírószékek, ügyészség).⁹⁹

M. Nyitrai Péter az igazi dilemmát nem az igazságügyi, a rendőri és a közigazgatási együttműködés jogalkalmazási szintézisének megteremtésében látja.¹⁰⁰

Szabó András a jogegységesülést nem tekinti uniformizálásnak. „Egység a változatosságban” – ez a büntetőjog egységesülésének jellemzője. Ez alapelvekben való egységet jelent, tehát lényegi, konceptuális koherenciát jelent és nem zárka ki az alapelvek érvényesítésének különböző változatait. Látnunk kell, hogy egy új európai büntetőjog alakul, amelynek lényegét ismerjük ugyan, de elmélete még csak körvonalazódik – írja Szabó András.¹⁰¹

Wiener A. Imre arra hívja fel a kodifikátorok figyelmét, hogy olyan szabályozás kialakítására kell törekedni, amely segítségével el lehet kerülni a nemzeti joghatóságok párhuzamosságából eredő konfliktusokat.¹⁰²

Különösen megfontolandó az Európai Büntetőbíróság felállítása, valamint a ma még meglehetősen kiforratlan kérdéskörnek számító európai védő szerepének tisztázása.

Alapjaiban hibás – s joggal mondhatjuk jogállamellenes – az a gondolkodás, mely a büntetőjogi integrációt nem a büntetőeljárás három klasszikus szereplőjének – bíró, ügyész, ügyvéd – egészében vizsgálja, hanem a kodifikáció végén, mintegy a „futottak még” kategóriájaként kezeli a védői jogintézményt, s csupán beleszorítani kívánja a védőt a már kész eljárásjogi tervezetekbe. A védői munka tényleges – és nem virtuális – európaivá tétele esetén van ugyanis érdemi garanciája a terhelti jogok legalábbis részleges érvényesülésének.

Nem elhanyagolható a büntetés-végrehajtás¹⁰³ és a kriminológiát¹⁰⁴ érő kihívások, valamint a határőrség(ek) szerepének újragondolása. Közel sem meggyőző számomra sem szakmailag, sem gazdaságilag, sem logisztikailag, hogy a rendészeti szektorban lezajlott integrációk ráfordítási költségei vajon tényleg pozitív szaldót mutatnak-e.

⁹⁹ Ligeti Katalin: i.m. (2004) 243-244. o.

¹⁰⁰ M. Nyitrai Péter: A nemzetközi bűnügyi együttműködés területeinek összefonódása Európában: nemzetközi rendőri együttműködés és nemzetközi bűnügyi jogsegély. *Belügyi Szemle* 2004/5. sz. 116. o.

¹⁰¹ Szabó András i.m. 19. o.

¹⁰² Wiener A. Imre: A büntető joghatóság és gyakorlása, kivált az Európai Unióban. *Állam-és Jogtudomány* XLIII évf. 2002

¹⁰³ Bereczki Zsolt: Az Európai Unió börtönügyi politikája. *Börtönügyi Szemle* 2002/4. 84. o.

¹⁰⁴ Dannecker, Gerhard: *Strafrecht in der Europäischen Gemeinschaft*, *Juristen Zeitung* 18 (1996), 870-871. o.

Az európai büntetőjoggal való foglalkozás megkerülhetetlen követelmény korunk büntetőjogászai számára. A téma súlyát jelzi az is, hogy a hazai jogi felsőoktatásban is egyre több egyetemisták által használt tankönyv szerzője – Nagy Ferenc¹⁰⁵, Wiener A. Imre és Ligeti Katalin¹⁰⁶ – foglalkozik az európai büntetőjog kérdésével, nem is beszélve az európai jogi oktatási és kutatás trendekről (pl. a büntetőjogtudomány európaizálása az európai büntetőjog megléte nélkül¹⁰⁷).

Az európai büntetőjog kifejezés meglehetősen heterogén, a szemantikai higiénia nélkülöző használata ma még talán bizonytalanságra adhat okot, azonban minden születőben lévő joganyagnál ez természetes folyamatnak tekinthető.

További jelentős problémakör az anyagi büntetőjog európaizálása mellett a büntető eljárásjog európaizálása (pl. a bizonyítási eszközök szabad konvergálhatósága¹⁰⁸ stb.).

A büntetőjog európaizálást – álláspontunk szerint – úgy is lehet tekinteni, mint az importbűnözésre¹⁰⁹ adott egyfajta állami válasz.

Megválaszolatlan kérdés a büntetőjog európaizálása kapcsán az, hogy a büntetőjog mennyiben interkulturális illetve a büntetési igényel kapcsolatban: létezik-e interkulturális, tehát kultúrákon átvélő indok, melyre a társadalom vagy az állam egyáltalán igényt támaszthat a büntetésre? Léteznek-e egy cselekménynek, melyre a büntető igény koncentrálni, interkulturális alapjai, amelyek interkulturális érvényű bűncselekményeket vonnak maga után?¹¹⁰

Hiba lenne megfelelkezni a büntetőjogi jogközelítésnél a nemzetközi (jellegű) büntetőjog területén elért eredmények¹¹¹ – pl. Európa Tanács Kínzás Elleni Európai Egyezménye a nemzeti büntetés-végrehajtási rendszerek világ-és európai viszonylatban eddig példa nélküli nemzetközi rendszerét teszi lehetővé.¹¹² – , tudományos kutatásokról.¹¹³

¹⁰⁵ Nagy Ferenc: A Magyar Büntetőjog – Általános Rész, Korona Kiadó, Budapest, 2001. 121. o.

¹⁰⁶ Bárd Károly-Gellér Balázs-Ligeti Katalin-Margitán Éva-Wiener A.Imre: Büntetőjog-Általános Rész. (Szerk.: Wiener A. Imre) KJK-Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Kft. Budapest, 2002. 16-17. o.

¹⁰⁷ Kühl, Kristian: Europäisierung der Strafrechtswissenschaft. Zeitschrift für die gesamte Strafrechtswissenschaft. Heft 4, 109 (1997). 785. o.:

¹⁰⁸ Nelles, Ursula i.m. 749. o.

¹⁰⁹ Kühne, Hans-Heiner: Kriminalitätsimport. IN: Internationale Perspektiven in Kriminologie und Strafrecht. Festschrift für Günther Kaiser zum 70. Geburtstag. (Hrsg.: Hans-Jörg Albrecht, Friedel Dünkel, Hans-Jürgen Kerner, Josef Kürzinger, Heinz Schöch, Kaluss Sessar, Bernhard Villmo), Duncker & Humblot GmbH, Berlin. 1998. 609-622. o.

¹¹⁰ Otfried Höffe: Létezik-e interkulturális büntetőjog? Filozófiai megközelítés. Állam-és Jogtudomány XXXIX. évf., 1998. 23. o.

¹¹¹ Kaiser, Günter: Die Europäische Antifolterkonvention als Bestandteil internationalen Strafverfahrens-und Strafvollzugsrechts, Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht, 108 (1991/2). 213.231. o.

¹¹² H.J. Albrecht: i.m. 28. o.

¹¹³ M.Charif Bassiouni: International Criminal Justice in the Age of Globalization, IN: International Criminal Law: Quo vadis? Nouvelles Études Penales, Association Internationale De Droit Penale, No.19. 2004. 79-155. o.

Az európai büntetőjogi integrációban nem a tagállami anyagi büntető kódexek „összefésülése”, hanem a büntető eljárásjogok „szinkronba hozatala” jelenti az igazi kihívást. Az még reális elképzelést jelent, hogy a tagállami bűncselekmények törvényi tényállásait hasonlóan szabályozzuk, de igazán nehéz feladat a különböző szabályanyagon nyugvó büntető eljárási kódexek közelítése. A jogállami büntetőeljárások – véleményem szerint – egyik legnagyobb deficit forrását a bizonyítási szabályokkal kapcsolatos visszaélések, törvénytelenségek adják. Ezek kiküszöbölése jelenleg nem vagy csak részben megoldott a tagállami büntetőeljárások nem elhanyagolható hányadában.

Az európai büntetőjoggal kapcsolatosan – a magam részéről – nem az európai büntetőjogi architektúra kiépítését tartjuk a legproblematisabb – bár az is szinte emberfelettinek mondható feladat –, hanem azt, hogy közösnek csak nagy-nagy jó indulattal nevezhető civilizációs, morális alappal akarunk, mind a mai napig tisztázatlan célú instrumentumot felépíteni. Anélkül, hogy definiálnánk: mit is jelent az, hogy „európai”, miben rejlik az európaiság közös attribútuma, mi a célja az Európai Uniónak? – nem lehetséges tartós társadalmi formációt megvalósítani.

Az európai büntetőjog – álláspontom szerint – anélkül, hogy jóslásokba bocsátkoznék minden bizonnyal egy-két évtizeden belül – vagy talán még hamarabb – megvalósul, mégpedig a gazdasági globalizáció diktálta szükségszerűségek miatt, feltéve, ha ez a gazdaságilag egyre nehezebben finanszírozható és egyre több kulturális problémát inkorporáló *siu generis* érdekközösség egységben marad és nem indul meg a történelmi tanulmányainkban oly sokszor megtapasztalt birodalmi széthullási folyamat.